

חוי דעת

לימודי דעת
LIMUDEI DAAT
ללמוד • לדעת • להתקדם

ההלכה השבועית מבית לימודי דעת | מרכז ללימודי הלכה

בגליון השבוע

עלון מס' 90

הלכות שבת • מלאכת מבעיר

הלכות דעת ודין • ענייני גזל מעשיים

אין ללמוד הלכה למעשה מתוך גליון זה. בכל שאלה יש להוועץ במורה הוראה.

הלכות שבת

מלאכת מבעיר

כל המבעיר אש בשבת לכל צורך שהוא - בישול, תאורה, חימום, או שצריך את האפר שיצא לבסוף, הרי הוא עובר איסור מן התורה, ואם עשה במוזד [עם עדים והתראה] הוא חייב סקילה. ואם עשה בשוגג חייב חטאת (עי' רמב"ם פ"ב מהלכות שבת ה"א).

איסור זה קיים בכל חומר בעירה שיש - כעצים, גז, דלק וכדו'. וכן בכל האפשרויות הקיימות להבערת אש - כגפרורים, מצית או אף ע"י זכוכית מגדלת שמרכזת את קרני השמש, וכן המבעיר אש מאש אחרת הדולקת כבר.

לאחר כניסת שבת שם לב שנתן מעט מידי שמן בנרות השבת, האם מותר עכשיו להוסיף שמן בכוסיות?
הוספת שמן לנר דולק אסורה משום מלאכת מבעיר (רמב"ם שם), ומשום כך אפילו אם יכבו הנרות קודם סעודת השבת וישאר בחושך אסור להוסיף שמן בכוסיות כשהנרות דולקים.

הדלקת אור החשמל

במגיד משנה (פ"ב מהל' שבת ה"א) מבואר שכל המחמם מתכת עד שהיא עצמה יכולה לשרוף הרי זה מבעיר. ומשום כך, אסור להדליק את אור החשמל בין בנורת החשמל המאירה ע"י חוט שמתלהט ונהיה כאש, ובין בנורת פלואורוסצנט כיון שבשעת ההדלקה נוצר ניצוץ שמדליק את הנורה והדלקת הניצוץ הזה היא בכלל מלאכת מבעיר.

וכ"ז נוסף לאיסור שיש בעצם סגירת המעגל החשמלי, דהיינו איסור בונה או מכה בפטיש (ובל"ג א"ה יבואר דבר זה באחד הגיליונות הבאים). וכמו"כ אסור להדליק מיהם חשמלי מפני שהגוף חימום מתחמם מאד ומתאדם (אע"פ שא"י נראה בעין, בעוביו ישנם חוטים המתאדמים מרוב חום), והדבר אסור משום מלאכת מבעיר.

מלאכת מכבה

המכבה גם הוא עובר באיסור תורה כמו המבעיר, דהיינו בכיבוי אש או גחלת מכל מיני חומרי הבעירה הקיימים. אולם גחלת של

דבר העורך

שובו בנים שובבים

המשנה באבות אומרת 'לא עם הארץ חסיד', ביאור הדבר כי לא יתכן לנהוג בחסידות, לפני משורת הדין, אם לא יודעים את הבסיס, את הדין בעצמו. וכך מבארים התוספות את דברי הגמ' בקידושין מב' גדול תלמוד, שהתלמוד מביא לידי מעשה, מי שעדיין לא למד, ובא לשאול במה לעסוק תחילה, אם בלימוד או במעשה, יש להורות לו לעסוק בלימוד תחילה, שכן גם אם עז חפצו להתחסד לפני קונו, היאך יעסוק במעשה כאשר אינו יודע הדין.

בשבתות אלו בהם אנו קוראים על יציאת מצרים ומתן תורה, קבעו הקדמונים כזמן ראוי להתעוררות לתשובה. תיקון ענייני קדושת הבית היהודי ותשובה על חטאות נעורים. היציאה מטומאת מצרים וההבדלות מזוהמתה, היציאה ממ"ט שערי טומאה למ"ט שערי קדושה, וההליכה לקראת מתן תורה, משפיעים על הימים הללו אור של קדושה וזיכוך החומר, השב ומאיר מידי שנה בשנה.

אולם, מקובלנו מרבותינו, כי החיזוק הנכון ביותר לימים אלו הוא לימוד ויגיעת ההלכה. לימוד המביא לידי מעשה. רק הוא בכוחו לתקן את הדברים מן השורש.

כל אחד מאתנו יודע באיזה תחום מתחומי ההלכה עליו להתחזק בייחוד, אם זה בהלכות שבת, תפילה, איסור והיתר או שאר הלכות. ומסוגלת לימוד ההלכה, כי בעסק בה - באיזה תחום שיהיה - מתחזקים גם התחומים האחרים, בהם אין אנו עוסקים כעת. כל לימוד הלכה בכל תחום מסויים ופרטי, הוא בבחינת 'תיקון כללי', שכן עצם ההכרה בחשיבות לימוד ההלכה, והגישה לתיקון, מחוללים שינוי בכל הגישה לענייני ההלכה. זאת, כמובן, לבד מהסייעתא דשמיא המובטחת לכל הבא ליטרה.

ובהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה, בעבודת הקודש בימים הללו נצא כולנו מכבלי החומר, נזדכך ונתקדש ונלך לקראת האלוקים, לקבלת תורה בשמחה לטוב לנו כל הימים.

ברכה נאמנה

העורך

הלכות שבת - המשך

מתכת כגון נורות חשמל אין איסור בכבייה אלא מדרבנן (רמב"ם שם ה"ב).

פתיחת חלון כנגד הנרות

כתב השו"ע (סי' רע"ז ס"א) "נר שמונח אחורי הדלת אסור לפתוח הדלת שמא יכבנו הרוח". ולפי זה כן הדין בפתיחת חלון כנגד הנר, שאם מנשבת הרוח וע"י פתיחת החלון קרוב לודאי שיכבה הנר, אסור לפתוח את החלון.

ובאופן שלעת עתה אין הרוח מנשבת, נחלקו הפוסקים אם מותר לפתוח את החלון, שדעת המג"א לאסור אף בזה, וטעמו שכיון שכל רגע יכולה הרוח להתחיל לנשוב יש לחשוש שבדיוק כשיפתח את החלון תנשוב הרוח ויכבה הנר ע"י זה. ויש מקילים בזה, ובמקום הדחק יש להקל בזה [אך יזהר לפתוח את החלון לאט לאט שלא יכבה הנר ע"י הרוח הנגרמת מעצם פתיחת החלון]. (מ"ב ס"ק ג).

כיצד יש לנהוג במקרה שנפל הנר על השולחן ונדלקה המפה?

ישנה אפשרות לשפוך משקין על חלק המפה שעדיין לא נדלק וכשתגיע האש לשם תכבה. והטעם בזה, שאינו עושה אלא "גרם כיבוי" וגרם כיבוי מותר במקום שיש הפסד (שו"ע סי' של"ד סעיף כ"ד).

אמנם, אין לשפוך מים על המפה משום איסור כיבוס, דשרייתו היא כיבוסו, אלא ישפוך שאר משקין (שם).

ודע, שכל זה במקום שאין כל חשש של פיקוח נפש בזה, אבל אם יש איזה חשש שתתלקח האש ויגיע לידי פיקוח נפש, מותר

לכבות את האש בכל אופן.

דליקה שנפלה בבית האם מותר לכבותה?

יש לחלק בזה בין מצב שאין בו חשש לפיקוח נפש כלל, לבין מצב שיש בו איזה שהוא חשש שיכול להגיע לידי פיקוח נפש.

שבמצב שאין בו חשש כלל לפיקוח נפש, אסור לישראל לכבות את הדליקה ואפילו במקום של הפסד ממון גדול.

ויש עצה לזה בב' אופנים:

א. ע"י "גרם כיבוי", דהיינו שאינו מכבה בידיים אלא גורם שתכבה האש מאליה, כגון לשים כלים עם מים בין האש לשאר החפצים וכשתגיע האש אליהם יתבקעו וישפכו המים ותכבה האש (שו"ע סי' של"ד סעיף כ"ב).

ב. ע"י גוי, אבל רק באופן שאומר לפניו כל המכבה אינו מפסיד, אבל אסור לומר לו במפורש שילך לכבות. ואין בזה נפק"מ בין סתם גוי מהרחוב או גוי שמושכר אצלו לאיזה זמן, בשניהם מותר באופן הנ"ל (שו"ע שם סעיף כ"ז).

ועי"ש בשו"ע איזה חפצים, כיצד, ולהיכן מותר להציל מפני הדליקה, ולא נאריך בזה כאן מפני שדינים אלו אינם נוהגים כ"כ בזמנינו וכפי שיבואר להלן אי"ה.

אבל באופן שיש איזה שהוא חשש [אפי' חשש רחוק] שיכול הדבר להגיע לידי פיקוח נפש, מותר ומצוה לכבות את הדליקה, והזריז הרי זה משובח.

והנה כתב הרמ"א (סי' של"ד סעיף כ"ו) "וכל הדינים הנזכרים בדיני הדליקה ה"מ בימייהם, אבל בזמן

שאנו שרויים בין אינם יהודים כתבו הראשונים והאחרונים ז"ל שמותר לכבות דליקה בשבת משום דיש בה סכנת נפשות והזריז הרי זה משובח, ומ"מ הכל לפי הענין דאם היו בטוחים ודאי שאין שום סכנה בדבר אסור לכבות, אבל בחשש סכנת ספק מותר לכבות אפילו הדליקה בביתו של אינו יהודי, וכן נוהגין". וביאר המ"ב (סי' ע"ב) שכוונת הרמ"א שיש בזה סכנת נפשות, מפני שכשהדליקה מתגברת הגויים באים וחוטפים ושוללים את הממון וכשהאדם מעמיד עצמו על ממונו יבואו להרוג אותו.

ובזמנינו אמנם לא שייך טעם זה, שברוב המקומות אין חשש שהגויים יחטפו את הממון ויגיעו מזה לידי רציחה [ובפרט שמיד מגיעה המשטרה למקום הארוע ואין חשש זה], אולם כבר כתב המ"ב (סי' ע"ב) "ומזה יצא ההיתר לכבות הדליקה בכל מקום כיון דאפשר אם לא יכבה אל יחסר מהיות שם בעיר זקן או חולה שאין יכול לברוח ותבוא הדליקה עליו". ומשום כך נוקטים פוסקי זמנינו שכשנפלה דליקה באיזה דירה מותר לכבותה, ואף לקרוא ל"מכבי אש" לצורך זה, ובפרט שכיום מצויים חוטי חשמל ובלוני גז שהחשש להתפשטות האש ולסכנה שתצא ממנה מצויה יותר (עי' ש"כ פרק מ"א סעיף א'). [ורק באופן שבודאי וודאי שלא יגיע הדבר לידי סכנת נפשות אלא רק להיזק ממון, אז אסור לכבות הדליקה אלא באופנים שנתבארו לעיל].

- מותר להזעיק את מכבי האש אפילו שידוע שיחד עימם יבואו אנשי משטרה שירשמו את פרטי האירוע בשבת, אולם אם אפשר צריך למחות ולהניא אותם מלחלל שבת, ודברי חכמים בנחת נשמעים (ש"כ שם סעיף ב'). ■

לרפואת

שלמה

בן מלכה דינה

בתוך שאר חולי ישראל

הוקדש ע"י בני משפחתו

לרפואת

הרב יששכר בעריש

בן סימא פייגא שליט"א

בתוך שאר חולי ישראל

הוקדש ע"י בני משפחתו

דעת ודין

מאת הדיין הרב יצחק צבי אושינסקי שליט"א

עיני גזל מעשיים

בחיי היום יום אנו נתקלים בשאלות רבות השייכות לעניני גזילה. במקרים רבים מתלבט האדם בינו לבין עצמו האם הוא נוהג כשורה או שמא הוא עובר על איסור גזל. במאמר זה יובאו כמה שאלות מצויות בעניני גזילה, ותובא התייחסות הפוסקים לשאלות אלו.

חפצים שהתחלפו

לעיתים קורה שאדם עוזב את מקומו (בית הכנסת, מקום עבודה וכו'), ניגש לארון שבכניסה בו תולים הציבור את מעיליהם, לוקח מעיל אחד, ויוצא. רק כשמגיע לביתו הוא מגלה לתדהמתו שזה אינו המעיל שלו. למחרת, כשהוא חוזר למקום ההוא וניגש לארון לקחת את המעיל שלו, הוא מגלה שגם המעיל שלו אינו בארון. כנראה שחברו לקח בטעות את המעיל שלו. כיצד עליו לנהוג עתה, האם הוא יכול בינתיים להשתמש במעילו של השני עד שהלה יחזיר לו את שלו. מקרה זה מצוי באופנים רבים כגון מטריות שהתחלפו, מגבות, תיקים, ספרים וכו'. במסכת בבא בתרא דף מו ע"א מובא מקרה שהתחלפו לו כליו בבית האבל או בבית המשתה, והדין הוא שלא ישתמש בהם. כן נפסק גם בשולחן ערוך חושן משפט סימן קלו

סעיף ב (ועיין קצות החושן שם ס"ק ב). לכאורה כן הדין גם במקרה הנדון לעיל, שלא ישתמש בחפץ חברו שלקחו בטעות.

ואולם, בשו"ת אגרות משה (חלק אורח חיים ה סימן ט אות ז) דן בשאלה זו, וציין את דברי ערוך השולחן (חושן משפט, סוף הסימן שם) שכתב כך: "המנהג במקומות הגדולים מקום שרבים מתאספים שם ומניחים המנעלים העליונים בפרוזדור (כוונתו כנראה לערליים), ובצאתם נתחלפו של זה בזה, אין מקפידין בדבר, ומשתמשים כל אחד בשל חברו, עד שיתראו פנים (עד שיפגשו) ומחליפים וכו', ואין בזה חשש גזילה, שכן נהגו". האגרות משה ציין שנראה מדבריו אלו שלא רק על עירו ומקומות הסמוכים לו כתב הערוך השולחן את דבריו אלו, אלא גם על סתם מקומות, כל עוד שלא ידוע מנהג אחר.

עולה א"כ שמי שמצא חפץ של אחר שהושאר, ושלו נלקח בטעות, יוכל להשתמש בינתיים בשל חברו, עד שיפגשו ויחליפו בחזרה.

ידוע מי בעל החפץ

האגרות משה שם מוסיף שכל הנ"ל הוא רק במקרה שמצא חפץ של אחר, ואינו יודע מי הם בעליו של חפץ זה, אבל כשנודע לו מי הם הבעלים של החפץ שבידו, והם לא לקחו את

שלו, צריך זה שלקח בטעות להחזיר את הבגד לבעליו, ומה שהבגד שלו נעלם, זהו הפסד שלו, ששלו נגנב או נאבד.

עוד חידש שם, שבמקרה כזה (שהוא יודע מי הם הבעלים, ומתברר שהשני לא לקח את שלו), אם אין מנהג אחר בזה, הרי מחובתו לשלם לבעל החפץ מה שהוא נהנה מלבישתו. ואפי' אם אכן היתה לו רשות להשתמש בחפץ זה עד עתה (שחשב שהחפץ שלו מצוי אצל השני), אך זה היה רק מחמת שסברנו שהתחלפו הבגדים, כפי שקורה בדרך כלל. אך כשנתברר שלא היו חילופין, אלא ששלו נגנב או אבד והוא השתמש בשל אחרים, מוטל עליו לשלם לחברו. ומוסיף שם שמכיוון שלא כתב בספר ערוך השולחן גם אודות זה איזה מנהג, מסתבר שצריך לשלם על מה שנהנה.

ביחס למקרים מצויים כעין אלו כתב האגרות משה שטוב להנהיג מנהג זה (המובא בערוך השולחן) בכל מקום ומקום ע"י ראשי הקהל (דהיינו שיהיו שכל מי שהחליף בטעות חפציו עם חברו, יוכל חברו בינתיים להשתמש בחפצו של הראשון), ויפרסמו זאת בין כל המצויים שם, ותהיה כתובה תקנה זו בפנקס הקהילה. כמו כן יכתבו זאת על לוח המודעות, שאז יש להניח שידעו מזה כל הנכנסים לבית הכנסת או למקום העבודה, אף אם זה יהיה אורח אקראי.

חשוב לדעת

ברכה מיוחדת

ללומדים שזכו לסיים בהצלחה
ועמדו בכבוד במבחנים המסכמים
יהי רצון שחפץ ה' בידם יצלח

יעלו מעלה מעלה במעלות התורה וההוראה
ישכילו ואף יעשו פרי לשם ולתפארת בישראל

ברכות מאליפות

ללומדינו היקרים מהארץ ומהתפוצות
שהתכנסו בצוותא חדא ובדיבוק חברים
לשבת חיזוק והתעלות בעיר טבריה
בהשתתפות רבני לימודי דעת שליט"א

דעת ודין - המשך

הפצים הנשיכים

תמיד ישנם הפצים שנמצאו בבית המדרש, במקום העבודה וכד' ולא יודעים למי הם שייכים. כיצד יש לנהוג בהם. לעיתים החפצים כבר נערמים בערימה, והם שם כבר כמה שנים ללא דורש. כיצד על ההנהלה או הציבור לנהוג עם חפצים אלו.

בשו"ת אגרות משה (חלק אורח חיים ה סימן ט אות ח) דן בשאלת חפצים שנשכחו בבית הכנסת, וכתב שיש להשוות זאת לאבדה דרך הינוח (אבדה שנראה שהניחו אותה שם), שכאשר יבחין המאבד בחסרון החפץ, אולי יזכור את המקום שהניחו שם. לכן, אם המקום שנמצאה שם אבדה זו הוא מקום שמור, וגם ניתן להשאיר שם את החפץ שמצאו (אין חשש שהוא יתכלה או יגנב שם), אסור ליטלנו ממקומו, אלא ישאירנו שם (כשם שמתנהגים עם כל אבדה שהיא דרך הינוח, כמובא בשו"ע חושן משפט סימן רס סעיף ט, ובש"ך שם סי' כד).

ואם אין האבדה במקום שמור, הרי היא כדין כל אבדה, וצריך לטלה משם ולהניחה במקום שמור שבבית הכנסת (במקרה ששם היא נמצאה), ולהודיע לכל המתפללים שם בקביעות או בעראי, שכל האבדות שבבית הכנסת יונחו במקום שמור, תחת יד הגבאי וכד', ויפרסמו זאת גם בלוח המודעות. ואף אם היתה האבדה

לו, והוא מקבל על עצמו תנאי זה.

שינוי מכוונת הנותן

בשו"ת אגרות משה (חלק חושן משפט א סימן פח) דן במקרה שאחד קיבל מחברו ממון לצורך אכילה, והשתמש בו לקניית דברים אחרים, האם נחשב גולן. שאלה זו מצויה לעיתים בהורים שנותנים כסף לבנם הנשוי לקנות לעצמו ארון, כסאות וכד', והבן קונה בזה מוצרים אחרים לבית, כפי הבנתו, ולא קונה את החפצים שלמענם ניתן לכסף.

וכתב שם שכיון שלא התנו עמו תנאי מפורש שיהיה הכסף רק לקניית מאכלים, אלא רק גילו הנותנים דעתם שרצונם שיוציא את הכסף לצורכי אכילה, אין לו דין של גולן אם

שינה וקנה בזה דברים אחרים (ואמנם הובאה בגמרא בבבא מציעא ע"ז א' שיטת רבי מאיר הסובר שמי שמשנה מדעת בעל הבית נקרא גולן, אך למעשה פסקו הר"ף והרא"ש לא כמותו).

והוסיף שביחס לאב שנותן כסף לבנו, אולי גם רבי מאיר מודה שרק לזרז אותו לקנות אמר לו, ולא כהקפדה גמורה. כמו כן נראה שההורים יודעים שיוציא את הכסף גם לשאר דברים, אף למה שאין דעתם נוחה בו. ואולם, הוסיף שם, שביחס לבן והורים, טוב מדין כבוד אב ואם לבקש מהם מחילה על שעשו שלא כרצונם. ■

של אדם שבא לשם רק לעתים רחוקות, שיש לחוש שלא ישמע מכך שנמצאה אבדתו, ג"כ אין צורך לעשות יותר, שהרי ע"פ ההלכה כל הכרזה של אבדה היא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות (והוסיף שם שפשוט שאין חיוב על מי שמצא את האבדה שהוא יניסנה לביתו, מאחר שיש לזה מקום שמור בבית הכנסת, ותהיה שם שמורה לבעליה).

מה יעשו באבדה שלא באו בעליה. עוד הוסיף שם שאם לא נמצאו בעלי האבדה, יש למכור אותה (אם היא עשויה להתקלקל עם הזמן), ויהיו הדמים (סך המכירה) וכן סימני החפץ כתובים, ותהיה מונחת רשימה זו במקום מסויים. אם רוצים, רשאים להשתמש בכספים אלו לצרכי בית הכנסת (דהיינו לצרכי מקום המציאה) אם צריכים, ויכתבו סך המעות, וכשיבוא בעל האבדה, יתנו לו דמי אבדתו.

כיום מקובל לפרסם מודעה במקום בולט (בלוח המודעות של בית כנסת או כל מקום אחר), שכל חפץ שאנשים משאירים שם ולא באים לקחתו בתוך מספר ימים (בדרך כלל 30 יום), רשותם של הגבאים או המנהלים לעשות בחפץ זה כטוב בעיניהם, ואינם מחוייבים להשיבו. אדם הנכנס לאותו מקום רואה מיד את המודעה ויודע שאם הוא לא יקפיד ויאבד שם חפצו, ולא יבוא לקחתו תוך אותם ימים, יתכן מאוד והחפץ לא יחזור

מרכז למודי דעת

מהיום תוכל לשלב למודי הלכה בתוך סדר היום העמוס שלך. הצטרף עוד היום לשעורי ההלכה מבית למודי דעת הנשלחים לאלפי בתים בארץ ובעולם ומביאים את הלומד לרמה גבוהה בידיעת הלכה.

- תכנית לימודים ייחודית המסייעת ללומד להגיע לרמה גבוהה בידיעת ההלכה.
- התכנית משלבת שיעורי הלכה כתובים הנשלחים בדיוור ישיר לבתי הלומדים, שאלות סיכום וחזרה, מבחנים תקופתיים, קשר עם רבנים ותעודה.
- שיעורים בהלכות: איסור והיתר, שבת, עירובין, נדה, מקוואות, חופה וקידושין, אבלות.
- למודי דיניות.
- הכנה מושלמת לבחינות ברבנות.
- מוכר לשנת שבתון

